

مقدمه مؤلف

دانش‌آموزان و دبیران عزیز

با توجه به تغییرات اخیر در قانون پذیرش دانشگاه‌ها و اهمیت مضاعف امتحانات نهایی و اثر قطعی آن در نتیجه پذیرش دانشگاه‌ها، وجود منبعی استاندارد، اهمیت دوچندان پیدا کرده است. در این کتاب برای اولین بار علاوه بر سؤالات امتحانات نهایی، امتحانات خارج کشور نیز گردآوری و بررسی گردیده است. سؤالات به صورت درس به درس طبقه‌بندی گردیده است تا هم‌زمان با پیشروی کلاس، منبعی برای سؤالات امتحانی استاندارد وجود داشته باشد. هم‌چنین در ابتدای هر درس‌نامه در قالب مشاوره در مورد اهمیت آن درس صحبت شده است.

ویژگی‌های کتاب در یک نگاه:

- ۱) ارائه کتابی با رویکرد اقتصادی و قیمت مناسب و در عین حال کامل
- ۲) ارائه بانک کامل سؤالات امتحانات نهایی (داخل و خارج کشور) در نظام آموزشی جدید
- ۳) چیدمان سؤالات به صورت تیپ‌بندی‌شده و متناسب با پیشروی متن درس
- ۴) ادغام سؤالات تکراری و مشابه برای پرهیز از حجیم‌شدن کتاب
- ۵) ارائه درس‌نامه‌های کامل ولی در عین حال جمع‌وجور
- ۶) ارائه چند دوره امتحانات نهایی سال‌های اخیر در انتهای کتاب با ریزبارم‌بندی برای آشنایی با نحوه تصحیح اوراق

در پایان باید از تمامی عزیزانی که در به ثمر رسیدن این کتاب نقش داشتند تشکر نمایم:

- آقایان دکتر ابوذر نصری و دکتر کامیل نصری مدیران ارشد مجموعه
  - مهندس بقایی و تیم خوب تولید که بار سنگینی از کار روی دوش اون‌ها بود.
  - خانم لولوا مرادی که امور مربوط به پیگیری کتاب را انجام دادند.
  - ویراستاران خوب کتاب، خانم‌ها فاطمه فوقانی، پریسا ایزدی و آقای علیرضا کاهیدوند
- در پایان متمنی است هرگونه پیشنهادی برای بهترشدن اثر دارید از طریق روابط عمومی انتشارات با مؤلف در میان بگذارید.

فهرست مطالب

درسنامه پاسخ	سؤال	
۴۶	۵	درس اول: تاریخ نگاری و منابع دوره معاصر
۴۸	۸	درس دوم: ایران و جهان در استثنای دوره معاصر
۵۳	۱۲	درس سوم: سیاست و حکومت در عصر قاجار (از آغاز تا پایان سلطنت ناصرالدین شاه)
۵۸	۱۶	درس چهارم: اوضاع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی عصر قاجار
۶۰	۱۹	درس پنجم: نهضت مشروطه ایران
۶۵	۲۳	درس ششم: جنگ جهانی اول و ایران
۶۸	۲۶	درس هفتم: ایران در دوره حکومت رضاشاه
۷۱	۲۹	درس هشتم: جنگ جهانی دوم و جهان پس از آن
۷۵	۳۳	درس نهم: نهضت ملی شدن صنعت نفت ایران
۷۹	۳۷	درس دهم: انقلاب اسلامی
۸۲	۴۰	درس یازدهم: استقرار و تثبیت نظام جمهوری اسلامی
۸۴	۴۳	درس دوازدهم: جنگ تحمیلی و دفاع مقدس
		ضمیمه: امتحانات نهایی
۹۹	۸۹	■ امتحان شماره ۱: خرداد ۱۴۰۰
۱۰۰	۹۱	■ امتحان شماره ۲: شهریور ۱۴۰۰
۱۰۰	۹۳	■ امتحان شماره ۳: خرداد ۱۴۰۱
۱۰۱	۹۵	■ امتحان شماره ۴: شهریور ۱۴۰۱
۱۰۲	۹۷	■ امتحان شماره ۵: دی ۱۴۰۱

درس ۲ ایران و جهان در آستانه دوره معاصر

صحیح غلط

- ۵۱- پس از تسلط افغان‌ها بر اصفهان، یکی از پسران شاه سلیمان به نام تهماسب برای گردآوری نیرو و بازگرداندن حکومت صفویان از پایتخت گریخت.
- ۵۲- روس‌ها با مشاهده توان نظامی نادر و جنگجویانش، پیش از برخورد نظامی، نیروهای خود را از ایران بیرون بردند.
- ۵۳- نادر پس از رسیدن به سلطنت، برای حل مشکلات سیاسی و مذهبی، به‌ویژه رفع اختلافات مرزی با عثمانی، بسیار تلاش کرد.
- ۵۴- در دوره نادرشاه مذهب شیعه تضعیف گردید.
- ۵۵- با مرگ کریم‌خان زند، سلسله زندیه منقرض شد.
- ۵۶- چهره‌های ادبی دوره زندیه به سبک خراسانی شعر می‌گفتند.
- ۵۷- باغ دلگشا از آثار دوره کریم‌خان زند است.
- ۵۸- امپراتوری بیمار لقب امپراتوری روسیه بود.
- ۵۹- کرامول نظام پادشاهی انگلستان را برانداخت و خود رئیس‌جمهور شد.
- ۶۰- پس از مرگ چارلز یکم، مجلس و نظام سلطنت در انگلستان دوباره احیا شد.
- ۶۱- یکی از پیامدهای انقلاب باشکوه انگلستان، نفی منشأ الهی سلطنت بود.
- ۶۲- طبقه فقیر جامعه فرانسه در آستانه انقلاب کبیر در قرن ۱۸ م. از پرداخت مالیات معاف بودند.
- ۶۳- ناپلئون بناپارت پس از اعدام لوئی شانزدهم و همسرش ماری آنتوانت به قدرت رسید.
- ۶۴- جورج واشینگتن نخستین رئیس‌جمهور ایالات متحده آمریکا است.

(خرداد و شهریور ۹۹)

(دی ۹۷)

کشف ارتباط

- ۶۵- در زمان نادرشاه این شهر بازسازی شد.
- ۶۶- مکتب نقاشی شیراز در این دوره شکل گرفت.
- ۶۷- گسترش ساخت عمارت کلاه‌فرنگی مربوط به این دوره است.
- ۶۸- عمارت کاخ خورشید مربوط به این دوره است.
- ۶۹- یکی از پیامدهای این انقلاب، نفی منشأ الهی سلطنت و تعیین اختیارات پادشاه از طرف مجلس بود. (دی ۹۷)
- ۷۰- از مسائل و مشکلات داخلی این انقلاب، گسترش بی‌رویه شهرها، رشد سریع جمعیت و به وجود آمدن فاصله طبقاتی بود.
- الف) زندیه
- ب) افشاریه
- پ) اصفهان
- ت) مغولان
- ث) مشهد
- ج) انقلاب صنعتی
- چ) انقلاب فرانسه
- ح) انقلاب باشکوه

جای خالی

عثمانی - محمدحسن خان قاجار - ازبکان - اصفهان - فتحعلی خان قاجار - خراسان - خیانت -
افشاریه - اسپانیایی‌ها - بی‌کفایتی - انگلیسی‌ها - فرانسوی‌ها - زندیه

- ۷۱- در عصر صفوی، بخشی از ایل افشار به منظور محافظت از مرزهای خراسان در برابر هجوم ..... به نواحی شمال آن دیار کوچانده شدند.
- ۷۲- پس از کشته شدن .....، نادر ابتکار عمل را به دست گرفت و فرماندهی سپاه تهماسب صفوی را بر عهده گرفت.
- ۷۳- پس از تسلط افغان‌ها بر اصفهان، نادر افشار و فتحعلی خان قاجار پس از پیوستن به سپاه تهماسب صفوی در نخستین گام ..... را تصرف کردند.

- ۷۴- نادر، تهماسب دوم را به بهانه ..... از سلطنت خلع کرد.
- ۷۵- کشورهای اروپایی، در قرن ۱۸ م. به بهانه دفاع از حقوق اقلیت‌ها در امور داخلی ..... دخالت می‌کردند. (دی ۹۷)
- ۷۶- پرتغالی‌ها و ..... نخستین استعمارگرانی بودند که به هند وارد شدند. (دی ۹۹ خارج)
- ۷۷- انقلاب صنعتی با اختراع و تکمیل ماشین بخار توسط ..... آغاز گردید. (خرداد ۱۴۰۱)
- ۷۸- هم‌زمان با روی کار آمدن حکومت .....، حکومت عثمانی دورانی از ضعف را می‌گذراند.

چهارگزینه‌ای

- ۷۹- کدام یک از جانشینان نادرشاه، به شهر مشهد بسنده کرد و عاقبت حکومتش توسط چه کسی از بین رفت؟
- ۱- شاهرخ - کریم‌خان زند   ۲- شاهرخ - آقامحمدخان قاجار   ۳- عادل‌شاه - کریم‌خان زند   ۴- عادل‌شاه - آقامحمدخان قاجار
- ۸۰- صلح میان ایران و عثمانی تا اواخر حکومت کریم‌خان که سپاه زندیه، ..... را تصرف کرد، دوام آورد.
- ۱- بصره   ۲- نجف   ۳- کاظمین   ۴- سامرا
- ۸۱- در کدام عصر، نقاشان به تدریج هنر خود را با معیارهای هنر اروپا تطبیق دادند؟
- ۱- صفویه   ۲- افشاریه   ۳- زندیه   ۴- قاجاریه
- ۸۲- چه عاملی موجب شتاب گرفتن و گسترش استعمار اروپاییان گردید؟
- ۱- رنسانس   ۲- انقلاب کبیر فرانسه   ۳- اکتشافات جغرافیایی   ۴- انقلاب صنعتی
- ۸۳- کدام یک از روشنفکران فرانسوی در آستانه انقلاب کبیر، از «اطاعت انسان از عقل مادی و مبارزه با خرافات» سخن گفت؟ (دی ۹۹ خارج)
- ۱- روسو   ۲- مونتسکیو   ۳- ولتر   ۴- واشینگتن

پاسخ کوتاه

- ۸۴- افغان‌ها به چه دلیل نتوانستند حاکمیت مقتدری را پس از ساقط کردن صفویه در ایران تشکیل دهند؟ (دی ۹۹ خارج)
- ۸۵- به چه دلیل بخشی از ایل افشار در عصر صفوی به خراسان کوچانده شدند؟
- ۸۶- چه عاملی زمینه نشستن نادر بر تخت شاهی را فراهم آورد؟
- ۸۷- نادر پس از خلع تهماسب دوم، دست به چه اقدامی زد؟
- ۸۸- نادرشاه در جریان کدام واقعه، با توطئه نزدیکان و سردارانش کشته شد؟
- ۸۹- کریم‌خان زند با اتخاذ چه سیاستی زمینه رونق و شکوفایی علمی و فرهنگی نسبی قلمرو خود را فراهم کرد؟
- ۹۰- به چه دلیل مناسبات سیاسی و اقتصادی ایران با جهان خارج در دوران افشاریه و زندیه نسبت به عصر صفوی کاهش چشمگیری یافت؟
- ۹۱- مهم‌ترین مسائل خارجی ایران در دوره افشاریه و زندیه چه بود؟
- ۹۲- نادرشاه به چه منظوری جان التون انگلیسی را استخدام کرد؟
- ۹۳- حکومت نادرشاه غیر از اقتدارگرایی، بر چه چیزی متکی بود؟
- ۹۴- در زمان نادرشاه چه عاملی نابسامانی‌های اقتصادی را تشدید کرد؟
- ۹۵- چه عاملی در دوره نادرشاه موجب تلفیق هنر ایرانی و هندی شد؟
- ۹۶- چه عاملی در دوره کریم‌خان زند موجب رونق هنر و معماری گردید؟
- ۹۷- دو تن از نقاشان معروف دوره زندیه را نام ببرید.
- ۹۸- امپراتوری عثمانی در قرن ۱۸ م. بر چه بخش‌هایی از جهان حکومت می‌کرد؟
- ۹۹- کدام کشورهای اروپایی در قرن ۱۸ م. در امور داخلی عثمانی دخالت می‌کردند؟
- ۱۰۰- چه عاملی مانع گردید تا عثمانی به طور کامل تحت سلطه یکی از کشورهای اروپایی درآید؟
- ۱۰۱- چه کسی حکومت گورکانیان هند را تأسیس کرد؟
- ۱۰۲- حکومت گورکانیان هند در چه زمینه‌ای در هندوستان نقش مهمی داشتند؟
- ۱۰۳- استعمارگران اروپایی چگونه بخش‌هایی از سرزمین هند را تصرف کردند؟

- ۱۰۴- انگلیسی‌ها برای حفظ سلطه خویش بر هندوستان دست به چه اقدامی زدند؟
- ۱۰۵- پس از کدام واقعه دولت انگلستان، رسماً هند را جزئی از قلمرو خویش اعلام کرد؟
- ۱۰۶- کرامول به چه دلایلی با مجلس درگیر شد و آن را منحل کرد و پس از مرگ او چه اتفاقی افتاد؟
- ۱۰۷- مردم ایالات متحده آمریکا به چه دلایلی با انگلستان وارد جنگ شدند؟ (دو مورد کافی است.)
- ۱۰۸- دولت ایالات متحده آمریکا پس از استقلال دست به چه اقدامی زد؟
- ۱۰۹- دولت ایالات متحده آمریکا پس از استقلال چگونه اقتصاد خود را توسعه بخشید؟
- ۱۱۰- تا اواخر قرن ۱۸ م. عامل اصلی تولید چه بود؟
- ۱۱۱- پس از انقلاب صنعتی، نخستین تحول صنعتی در چه صناعی صورت گرفت؟
- ۱۱۲- یکی از برنامه‌های پتر کبیر برای قدرتمند شدن روسیه چه بود؟

اصطلاحات یا مفاهیم

(خرداد ۹۹ و خرداد ۱۴۰۱ خارج)

- ۱۱۳- وکیل‌الرعايا:
- ۱۱۴- نهضت بازگشت ادبی:
- ۱۱۵- کلاه فرنگی:
- ۱۱۶- مکتب نقاشی شیراز:
- ۱۱۷- کمپانی هند شرقی:
- ۱۱۸- اصحاب دایرةالمعارف:
- ۱۱۹- انقلاب صنعتی:

مقایسه پدیده‌های تاریخی

(دی ۹۸)

(خرداد ۱۴۰۱ و دی ۹۹ خارج)

- ۱۲۰- عملکرد نادرشاه افشار و کریم‌خان زند بعد از رسیدن به قدرت را با یکدیگر مقایسه کنید.
- ۱۲۱- وضعیت دوگانه متضاد شرق و غرب را در سده‌های هفدهم تا نوزدهم میلادی با یکدیگر مقایسه کنید.
- ۱۲۲- نظرات «ولتر» و «مونتسکیو» دو تن از مشهورترین روشنفکران فرانسه را در دوران انقلاب با هم مقایسه کنید.
- ۱۲۳- نظرات «مونتسکیو» و «روسو» دو تن از مشهورترین روشنفکران فرانسه را در دوران انقلاب با هم مقایسه کنید.

اظهار نظر و قضاوت

(دی ۹۹)

- ۱۲۴- به نظر شما، به چه دلیل تلاش‌های نادرشاه برای رفع مشکلات سیاسی و مذهبی با عثمانی به نتیجه مطلوب نرسید؟
- ۱۲۵- به نظر شما، به چه دلایلی لطفعلی‌خان زند از آقامحمدخان قاجار شکست خورد؟
- ۱۲۶- به نظر شما، پس از سقوط صفویان به چه علت کشاورزی و تجارت ایران دچار رکود و ضعف شدیدی شد؟
- ۱۲۷- به نظر شما، چه عواملی موجب رونق اقتصادی در دوره کریم‌خان زند گردید؟
- ۱۲۸- به نظر شما، کشورهای اروپایی به چه بهانه‌ای در امور داخلی امپراتوری عثمانی دخالت می‌کردند؟
- ۱۲۹- به نظر شما، دلیل اصلی دخالت کشورهای اروپایی در امور داخلی عثمانی چه بود؟
- ۱۳۰- به نظر شما، دلیل این‌که دولت فرانسه در قرن ۱۸ م. با ورشکستگی اقتصادی و ضعف سیاسی و نظامی روبه‌رو شد، چه بود؟
- ۱۳۱- به نظر شما، چه عواملی موجب ترس و خشم دولت‌های اروپایی نسبت به فرانسه و در نهایت جنگ با این کشور گردید؟
- ۱۳۲- به نظر شما، چرا انقلاب صنعتی موجب تغییر مناسبات انسانی، اجتماعی و اقتصادی در اروپا و جهان شد؟

توصیف، فهرست و طبقه‌بندی

(شهریور ۹۹ و خرداد ۹۹)

- ۱۳۳- مهم‌ترین شرایط نادر افشار در دشت مغان برای پذیرفتن سلطنت چه بود؟ (ذکر دو مورد کافی است.)
- ۱۳۴- علل و عوامل ناکامی نادرشاه برای ایجاد ثبات و امنیت پایدار و تثبیت حکومت افشاریه چه بود؟

۱۳۵- چه عواملی آتش خشم مردم فرانسه را نسبت به لویی شانزدهم شعله‌ور کرد؟

۱۳۶- آثار و پیامدهای انقلاب صنعتی را بیان کنید.

۱۳۷- با کدام اقدامات، پتر کبیر روسیه را وارد مسابقه استعمار کرد؟

کاربست شواهد و مدارک

کاربست ۱:

۱۳۸- نقشه‌های تاریخی ایران در دوره‌های نادرشاه افشار و سلسله زندیه را با هم مقایسه کرده، سه مورد از تفاوت‌های آن‌ها را بنویسید. (خرداد ۹۹ خارج)

نقشه نادر افشار

نقشه زندیه

کاربست ۲:

- نادرشاه از ابتدای حکومت تلاش می‌کرد اختلافات مذهبی میان دو کشور ایران و عثمانی را حل کند. آخرین و مهم‌ترین اقدام او، برپایی شورای نجف با شرکت ۷۰ تن از علمای شیعی و سنی ایران و مناطق هم‌جوار بود. در این شورا پس از مباحث گسترده سرانجام بیانیه‌ای تنظیم شد.

۱۳۹- هدف نادر از برپایی شورای نجف چه بود؟

پاسخ کامل

۱۴۰- به چه دلایلی سازمان اداری و دیوانی ایران در عصر افشاریه و زندیه اعتبار و قوت سابق را نداشت؟

۱۴۱- پیامدهای سقوط صفویان در زمینه علم و آموزش چه بود؟

۱۴۲- چه عواملی موجب ضعف حکومت گورکانیان هند گردید؟

۱۴۳- طبقه ممتاز فرانسه در قرن ۱۸ م. را توضیح دهید.

۱۴۴- طبقه متوسط جامعه فرانسه در قرن ۱۸ م. را چه کسانی تشکیل می‌دادند؟

۱۴۵- طبقه فقیر جامعه فرانسه در قرن ۱۸ م. را توضیح دهید.

۱۴۶- انگلستان پس از انقلاب باشکوه دست به چه اقداماتی زد؟

۱۴۷- انقلاب صنعتی سبب دو پدیده اقتصادی و اجتماعی شد. یک مورد آن را بنویسید.

(شهریور ۹۸)

ایران و جهان در آستانه دوره معاصر

درس

۲

مشاوره

دانش آموزان عزیز! این درس در نیم سال اول ۳ نمره و در امتحانات پایانی فردا ماه ۱ نمره را به خود اختصاص داده است. اما این درس نکات و مطالب بسیاری دارد و یکی از مهم ترین درس ها می باشد، لذا می بایست با دقت زیاد این درس مطالعه شود.

ایران از نادر شاه افشار تا آقامحمدخان قاجار

آشفتگی امور و بروز هرج و مرج و سقوط اصفهان
آشوب های داخلی به دلیل فروپاشی حکومت صفویان

دلایل عدم موفقیت افغان ها در ناناتوانی در تسلط بر تمامی قلمرو صفویان
ایجاد حاکمیت مقتدر در ایران ناآشنایی با اصول کشورداری

روسیه و عثمانی فرصت را مغتنم شمردند و بخش هایی از شمال و غرب میهن ما را اشغال کردند.

تأسیس حکومت افشاریه

در عصر صفوی، بخشی از ایل افشار که از ایل های قزلباش بود برای محافظت از مرزهای خراسان در برابر هجوم ازبکان به نواحی شمالی آن دیار کوچانده شدند.

فرار یکی از پسران شاه سلطان حسین به نام تهماسب از اصفهان در پی تسلط افغان ها بر اصفهان برای گردآوری نیرو و بازگرداندن حکومت صفویان

پیوستن نادر افشار و فتحعلی خان قاجار به تهماسب
نادر، سردار در رکاب شاهزاده صفوی
تصرف خراسان در نخستین گام
عاهده دار شدن فرماندهی سپاه تهماسب به دنبال کشته شدن فتحعلی خان قاجار

شکست افغان ها در چندین جنگ
شکست سپاه قدرتمند عثمانی توسط نادر
خروج نیروهای روس از ایران قبل از برخورد نظامی با مشاهده توان نظامی نادر و جنگجویانش

نادر، شاه ایران

پیروزی های برق آسای نادر در جنگ های داخلی و خارجی زمینه نشستن او بر تخت شاهی را فراهم آورد.

نادر نخست تهماسب دوم را به بهانه بی کفایتی از سلطنت خلع کرد.

نادر، بزرگان کشور، علما و سران ایل ها و طوایف را به شورای دشت مغان فراخواند و شرایطی را برای پذیرفتن سلطنت مطرح کرد.

شرایط نادر برای پذیرش سلطنت

- ۱- موروثی شدن سلطنت در خاندان او
- ۲- حمایت نکردن بزرگان و رؤسای طوایف از خاندان صفوی
- ۳- حل اختلافات مذهبی با دولت عثمانی

۳۳. منابع نوینی را پیش روی مورخان قرار داد و زمینه تحولی عمیق و اساسی را در تاریخ نگاری فراهم آورد (مثبت). اما در برخی موارد فعالیت های باستان شناسان و شرق شناسان، از اعتبار و صحت کافی برخوردار نبود و از سوی دیگر، زمینه غارت آثار باستانی و استعمار ملت ها را فراهم ساخت (منفی).

۳۴. اساس کار تاریخ نگاری سنتی، غالباً بررسی زندگی پادشاهان و شرح فتوحات آنان بود اما در تاریخ نویسی معاصر، به برخی جنبه های سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی حیات انسانی بیشتر توجه می شود.

۳۵. در دوران پهلوی اگرچه شاهد وجود برخی مجلات تخصصی هستیم، اما در مجموع، تعداد مطبوعات و شمار نشریات، نسبت به عصر احمدشاه قاجار، کاهش قابل توجهی پیدا کرد.

۳۶. به دلیل ماهیت استبدادی حکومت قاجار و نبود آزادی بیان

۳۷. همت بیشتر به ثبت وقایع شاهان و امور آن ها، تألیف آثاری غالباً با خصوصیات ادبی، سخن گفتن به زبان تملق و مدح شاهان، کاتب دربار بودن به جای مورخ حقیقت بودن، سخت بودن سبک نگارش در بسیاری موارد، کم تر دیده شدن تحلیل و تفسیر در آن ها

۳۸. گسترش مدارس جدید، تأسیس دانشگاه و رواج آموزش تاریخ به عنوان یک رشته علمی در دوره معاصر

۳۹. انقلاب مشروطیت، نفوذ و دخالت کشورهای استعمارگر، جنگ های جهانی اول و دوم و اشغال ایران، جنبش ملی شدن نفت، انقلاب اسلامی (چهار مورد کافی است).

۴۰. انواع کتاب ها، نشریات، اسناد و منابع آرشیوی، بناها و وسایل و ابزارها

۴۱. رعایا (رعیت ها) راضی بودند ولی اعیان مملکت ناراضی بودند.

۴۲. چون مجال تعدی و خودسری نداشتند.

۴۳. نوشته های تاریخی بخش قابل توجهی از نخستین آثار ترجمه شده از زبان های اروپایی به زبان فارسی را تشکیل می دادند و ترجمه آن ها تأثیر بسزایی در آشنایی نویسندگان و مورخان ایرانی با بینش و روش مورخان اروپایی داشت.

۴۴. او اگرچه تاریخ نویس درباری بود، گام های بلندی در حوزه تاریخ نویسی عصر قاجار برداشت و سعی کرد آثار خود را تا حدودی از پرده پوشی ها و مداحی های رایج مورخان رسمی دور سازد.

۴۵. شیوه تاریخ نویسی رضاقلی خان هدایت را به دلیل استفاده او از شعر در بیان رویدادها و به کار بردن الفاظ مصنوع ادبی مورد انتقاد قرار داد.

۴۶. با استفاده از روش تحقیق علمی، بهره برداری از منابع و اسناد و مدارک معتبر و گزینش و نقد آن ها و نگارش یافته های علمی به زبانی ساده

۴۷. خاطرات حاوی اطلاعات ارزشمندی درباره اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی و شرح حال رجال این دوره اند که به ندرت در سایر منابع یافت می شوند.

۴۸. سفرنامه ها حاوی اطلاعات ارزشمندی درباره موضوع های اقتصادی مانند مالیات، گمرک، راه ها، مسائل اجتماعی از قبیل آداب و رسوم، پوشاک و تغذیه و مباحث فرهنگی، دینی، هنری و معماری هستند.

۴۹. اسناد تاریخی شامل کلیه مکاتبات حکومتی، فرمان ها، معاهدات سیاسی، نامه های شخصی و اداری، اسناد مالی و قضایی، گزارش های اقتصادی، فرهنگی، نظامی و حقوقی می شوند.

۵۰. اسناد حاوی اطلاعات ارزشمند منحصربه فرد درباره مسائل و موضوع های سیاسی، اداری، اقتصادی و فرهنگی، دیدگاه و عملکرد افراد، شخصیت ها، احزاب و گروه های سیاسی، اجتماعی و مذهبی است.

روابط خارجی ایران در دوره افشاریه و زندیه

دلایل کاهش چشمگیر مناسبات سیاسی و اقتصادی با جهان خارج در دوره افشاریه و زندیه نسبت به عصر صفوی بی‌ثباتی سیاسی درگیری‌های داخلی

- مهم‌ترین مسائل خارجی ایران در دوره افشاریه و زندیه: برخوردهای سیاسی - نظامی با همسایگان غربی (عثمانی) و شمالی (روسیه)
- اختلافات با زمامداران عثمانی در این دوران، سرانجام با عقد معاهده‌ای میان دو طرف منجر به صلحی شد که تا اواخر حکومت کریم‌خان که سپاه زندیه بصره را تصرف کرد، دوام آورد.

رونق چندان نداشتن مناسبات سیاسی، اقتصادی و ارتباطات فرهنگی ایران با اروپاییان در نظر گرفتن معافیت‌های گمرکی برای انگلیسی‌ها توسط نادر

روابط ایران و اروپا در دوره افشاریه و زندیه

استخدام جان التون انگلیسی توسط نادرشاه برای استفاده از دانش آنان در زمینه تأسیس نیروی دریایی در دریای مازندران و خلیج فارس

آمدن هیئت‌هایی از فرانسه و انگلستان به ایران برای گرفتن امتیاز و ایجاد مراکز تجاری در دوره کریم‌خان زند و به توافق نرسیدن با آنها

نظام اداری و سیاسی

- متمکی بودن حکومت نادرشاه بر اقتدارگرایی مطلق شاه
- تمرکز بر امور نظامی و ارتش
- نادرشاه در امور اداری و اقتصادی، بیشتر از دوستان و نزدیکانش به عنوان مشاور استفاده می‌کرد.
- نادرشاه حتی برای خود شهری به عنوان پایتخت انتخاب نکرد.
- مشهد و کلات محل گردآوری خزائن و غنایم نادر بوده‌اند.

اقتصاد، تجارت و کشاورزی

دلایل ضعف و رکود شدید کشاورزی و تجارت پس از سقوط صفویان

(الف) جنگ‌ها و آشوب‌های داخلی
(ب) اشغال بخش‌هایی از نواحی غربی و شمالی ایران (توسط عثمانی و روسیه)

دلایل کاهش نیروی انسانی در بخش کشاورزی در دوره نادرشاه

(الف) تداوم جنگ‌های داخلی و خارجی
(ب) نیاز تشکیلات نظامی به نیروی رزمنده

- مالیات‌های سنگینی که از مردم در دوره نادرشاه برای تأمین هزینه‌های نظامی گرفته می‌شد، نابسامانی‌های اقتصادی را تشدید می‌کرد.
- در دوره کریم‌خان زند، شهرهای شیراز و بندر بوشهر به مراکز مهم تجارت داخلی و خارجی تبدیل شدند.

نادرشاه برای حل مشکلات سیاسی و مذهبی، به‌ویژه رفع اختلافات مذهبی با عثمانی بسیار تلاش کرد.

دلایل ناموفق بودن نادرشاه برای رفع اختلافات با عثمانی

۱- کارشکنی‌های عثمانی
۲- گرفتاری‌های داخلی و خارجی نادر

- در زمان نادرشاه، عامل انسجام‌بخش مردم ایران یعنی مذهب شیعه تضعیف گردید.
- نادرشاه افشار سرانجام هنگامی که مشغول سرکوب شورشی در خراسان بود، با توطئه نزدیکان و سردارانش کشته شد.

علل و عوامل ناکامی نادرشاه برای ایجاد ثبات و امنیت پایدار و انتقال آرام قدرت و تثبیت حکومت افشاریه

۱- اشتغال پیوسته نادرشاه به جنگ
۲- دریافت مالیات‌های اضافی برای تأمین هزینه‌های جنگ
۳- بدگمانی نادر به نزدیکان و بزرگان کشور و برخورد خشن با آنان در سال‌های پایانی حکومتش (مهم‌ترین عامل)
۴- توجه نادر به تقویت قوای نظامی و غفلت از دیگر عوامل مؤثر بر پایداری حکومت

افشاریان پس از نادر

- پس از نادرشاه، دو تن از برادرزادگان او به نام‌های عادل‌شاه و ابراهیم‌شاه برای مدت کوتاهی حکومت کردند.
- شاهرخ نوه نادرشاه از قلمرو وسیع او به شهر مشهد بسنده کرد و بالأخره حکومتش توسط آقامحمدخان از میان برداشته شد.

به قدرت رسیدن زندیان

- کریم‌خان زند از طایفه‌های لر، با از میان برداشتن رقیبان و مدعیان قدرت، به دنبال تسلط بر بخش وسیعی از ایران، سلسله زندیه را تأسیس کرد.
- کریم‌خان برخلاف نادر با دست‌کشیدن از لشکرکشی و جنگ، موجبات آرامش، رونق و آبادانی قلمرو خویش به‌ویژه شیراز را فراهم آورد.
- کریم‌خان، از پذیرفتن عنوان شاه امتناع کرد و خود را وکیل مردم ایران (وکیل‌الرعیایا) خواند.

نتایج کشمکش‌ها پس از مرگ کریم‌خان زند

فروپاشی سیاسی و اقتصادی
آسیب‌دیدن توان نظامی و اداری کشور

ایران پس از کریم‌خان

لطفعلی‌خان، آخرین فرمانروای زند، با وجود شجاعت، لیاقت و محبوبیت نسبی در بین مردم نتوانست سلسله زندیه را حفظ کند.

دلایل شکست لطفعلی‌خان زند از آقامحمدخان قاجار

(الف) اشتباهات نظامی
(ب) رویگردانی افرادی چون ابراهیم‌خان کلانتر از دربارش

لطفعلی‌خان پس از شکست از آقامحمدخان دستگیر و کشته شد و بدین ترتیب سلسله زندیه به پایان رسید.

علم، ادبیات و آموزش

- در عصر افشار و زندیه به سبب آشفتگی‌های سیاسی و اجتماعی، علم و آموزش رونق دوران صفویان را نداشت.
- عده‌ای از علما و طلاب که از هجوم افغان‌ها جان سالم به در برده بودند، به عتبات عالیات مهاجرت کردند.
- شعر و ادب فارسی در دوره زندیه تحول چشمگیری یافت و محققان از آن با عنوان «**نهضت بازگشت ادبی**» یاد کرده‌اند.
- چهره‌های این سبک ادبی به **سبک خراسانی** شعر می‌سرودند.

هنر و معماری

- ورود هنرمندان و صنعتگران **هندی** پس از فتوحات نادر در هند، موجب تلفیق هنر **ایرانی** و **هندی** شد.
- مدارا و احترام کریم‌خان نسبت به هنرمندان و علما موجب رونق هنر و معماری در زمان او شد.

- اقدامات دوره نادرشاه در **بازسازی شهر اصفهان**
- **زمینه هنر و معماری**
  - **ساخت بنای کاخ خورشید** در منطقه کلات مشهد
- اقدامات دوره کریم‌خان در **زمینه هنر و معماری**
  - **ساخت مجموعه مسجد، بازار و حمام وکیل**
  - **ساخت ارگ کریم‌خانی**
  - **بازسازی آرامگاه حافظ، سعدی و باغ دلگشا**
- **بنای کلاه فرنگی**، بنایی کوچک و گاهی تزئینی بود که در وسط باغ‌ها یا تفریحگاه‌ها در دوره کریم‌خان زند ساخته می‌شد.
- **نقاشان** در دوره کریم‌خان زند به تدریج هنر خود را با معیارهای هنری اروپا تطبیق دادند.
- **مکتب نقاشی شیراز** که در دوره مغولان شکل گرفته بود، در دوره زندیه به اوج رونق و زیبایی رسید.

- **نقاشان معروف مکتب شیراز در دوره زندیه**
  - **محمدصادق اشرف میرزا بابا**

جهان در آستانه دوران معاصر:

الف) حکومت‌های مسلمان در گرداب مشکلات

- **وضعیت دوگانه متضاد جهان در سده‌های هفدهم تا نوزدهم**
  - **شرق:** دوران ضعف سه حکومت مسلمان
    - **ایران عثمانی**
    - **گورکانیان هند**
  - **غرب:** دوران قدرت شکوفایی
    - **روسیه**
    - **انگلستان**
    - **فرانسه**

۱- عثمانی (امپراتوری بیمار)

- **حاکمیت امپراتوری مسلمان عثمانی در قرن ۱۸ م.** بر بخش‌های وسیعی از **شمال آفریقا**، **آسیای غربی** و **اروپای شرقی**

- هم‌زمان با روی کار آمدن **افشارها، عثمانی** (الف) عوامل داخلی **دچار ضعف و زوال شد** به دلیل (ب) نفوذ و مداخله قدرت‌های استعماری

- کشورهای اروپایی به‌ویژه **انگلستان، روسیه، فرانسه و اتریش** به بهانه دفاع از **حقوق اقلیت‌ها** در امور داخلی عثمانی مداخله می‌کردند، اما در واقع به دنبال **گسترش مستعمرات و تأمین منافع اقتصادی و سیاسی خود** در این امپراتوری وسیع بودند.

- رقابت بین دولت‌های اروپایی مانع شد که عثمانی به طور کامل تحت سلطه یکی از آنان درآید.
- **امپراتوری عثمانی تا پایان جنگ جهانی اول** به حیات خود ادامه داد.
- **۲- گورکانیان هند، اسیر استعمار غربی**
- حکومت گورکانیان هند (**مغولان کبیر**) توسط **محمد بابر**، نواده تیمور گورکانی تأسیس شد.
- حکومت گورکانیان نقش مهمی در **گسترش اسلام و زبان فارسی** در هندوستان داشت.

- **نخستین استعمارگران** وارد شده به هند **پرتغالی‌ها** و **اسپانیایی‌ها**
- دادن امتیازات تجاری و گمرکی قابل توجه به اروپاییان توسط دولت گورکانیان
- ورود دولت‌های **فرانسه، هلند و انگلستان** به هندوستان در قرن ۱۸ م. و تأسیس **کمپانی هند شرقی** توسط آنان
- **استعمارگران در هند**
  - تصرف بخش‌هایی از سرزمین هندوستان توسط استعمارگران اروپایی با دامن‌زدن به اختلافات دینی و قومی در هند
  - پیروزی **انگلستان** بر رقیبان خود در هندوستان
  - دست‌اندازی بر سرزمین‌های مجاور هند و مداخله در امور کشورهای همسایه هند از جمله ایران توسط انگلستان
  - برای **حفظ سلطه خود بر هند**
  - اعلام رسمی **ضمیمه‌کردن هند** به خاک انگلستان پس از سرکوب شورش سربازان هندی
  - **ملقب‌شدن ملکه انگلستان به امپراتریس هند** و بریتانیا

ب) اروپا و آمریکا: انقلاب و استعمار

- ظهور انقلاب صنعتی موجب شتاب گرفتن و گسترش استعمار گردید.
- **۱- انگلستان، انقلابی برای نظام مشروطه**
  - در سال ۱۶۴۶ م. میان مجلس به رهبری **الیور کرامول** و **چارلز یکم**، پادشاه انگلستان جنگی درگرفت که به پیروزی مجلس انجامید.
  - کرامول نظام پادشاهی را برانداخت و خود رئیس‌جمهور شد.
  - کرامول به دلایل **مذهبی** با مجلس درگیر شد و آن را منحل کرد.
  - پس از مرگ کرامول، مجلس و نظام سلطنت دوباره احیا شدند، اما پادشاه انگلستان، به مجلس توجهی نداشت.
  - درگیری بین مجلس و پادشاه انگلستان در سال ۱۶۸۸ م. در تاریخ انگلستان به **انقلاب باشکوه** شهرت دارد.
  - یکی از پیامدهای این انقلاب این بود که منشأ الهی سلطنت نفی و مجلس منشأ قدرت و تعیین‌کننده اختیارات پادشاه شناخته شد.
- **وقایع پس از انقلاب باشکوه در انگلستان**
  - شکست دادن رقبای بزرگی مانند **اسپانیا و فرانسه**
  - گسترش مستعمرات در **آفریقا، آسیا، اقیانوسیه و آمریکای شمالی**
  - **تبدیل شدن به قدرت اول جهان** در دوران حکومت **تولانی ملکه ویکتوریا**

۴- انقلاب صنعتی، دگرگونی جهان

- تا اواخر قرن ۱۸ م. عامل اصلی تولید نیروی بازوی انسان بود.
- در انقلاب صنعتی نیروی محرکه آب و سپس بخار جایگزین نیروی جسمی انسان شد.
- انقلاب صنعتی با اختراع و تکمیل ماشین بخار در انگلستان آغاز گردید.

عوامل مؤثر در شکل‌گیری انقلاب صنعتی

- اختراع و تکمیل ماشین بخار
- سرازیر شدن ثروت افسانه‌ای سرزمین‌های استعمارشده‌ای مانند هند و آمریکا
- نظام گسترده برده‌داری و تجارت پرسود آن

- نخستین تحول صنعتی در نساجی و پارچه‌بافی صورت گرفت.

تغییر مناسبات انسانی، اجتماعی و اقتصادی در اثر انقلاب صنعتی به علت نیاز به سرمایه مادی فراوان

- مواد اولیه
- نیروی کار ارزان
- بازار فروش محصولات
- سرمایه مادی فراوان
- حمایت دولت‌ها

- دو پیامد مهم (الف) گسترش استعمار و غارت کشورهای آسیایی و آفریقایی
- انقلاب صنعتی (ب) افزایش استثمار و بهره‌کشی از کارگران در داخل اروپا

۵- روسیه در مسیر توسعه‌طلبی نظامی

- روسیه تا پیش از به قدرت رسیدن پتر کبیر، در رقابت استعماری اروپاییان جایگاهی نداشت.

اقدامات پتر کبیر برای وارد کردن روسیه به مسابقه استعماری

- استخدام کارشناسان اروپایی
- تأسیس مدارس و دانشگاه‌های جدید
- تقویت ارتش به‌ویژه نیروی دریایی

- یکی از برنامه‌های پتر کبیر برای قدرتمند شدن روسیه، گسترش سرزمین روسیه و دستیابی به دریاهای آزاد برای کسب منافع تجاری و سیاسی بود.
- عملی ساختن برنامه‌های پتر کبیر، جانشینان او در نواحی شرقی اروپا، حوزه دریاهای بالتیک، سیاه و مازندران (خزر) اقدامات نظامی وسیعی انجام دادند که موجب جنگ‌های متعدد روسیه با ایران، عثمانی و برخی کشورهای اروپایی، مانند فرانسه شد.

پاسخ سوالات درس ۲

- غلط (پس از تسلط افغان‌ها بر اصفهان، یکی از پسران شاه سلطان حسین صفوی، به نام تهماسب برای گردآوری نیرو و بازگرداندن حکومت صفویان از پایتخت گریخت).
- صحیح
- غلط (نادر پس از رسیدن به سلطنت، برای حل مشکلات سیاسی و مذهبی به‌ویژه رفع اختلافات مذهبی با عثمانی، بسیار تلاش کرد).

۲- آمریکا در راه استقلال

- سرزمین آمریکا تا قرن ۱۸ م. شامل تنها چند ایالت در ساحل اقیانوس اطلس بود.

دلایل جنگ‌های استقلال مردم آمریکا با انگلستان

- (الف) وضع قوانین سخت توسط دولت انگلیس
- (ب) تمایل اشراف آمریکایی به بیرون‌راندن رقیب
- (پ) تحریکات فرانسویان

- جنگ‌های استقلال با پیروزی مستعمره‌نشینان و استقلال آمریکا به پایان رسید.

آمریکا پس از استقلال

- انتخاب جورج واشنگتن به عنوان نخستین رئیس‌جمهور
- پیشروی به سوی غرب و کشتار وسیع سرخ‌پوستان و تصاحب سرزمین‌های وسیع
- اشغال سرزمین پهناوری از مکزیک و ایالت‌های کالیفرنیا و تگزاس
- توسعه اقتصاد با بهره‌گیری از نیروی کار بردگان آفریقایی
- تبدیل شدن به رقیبی برای کشورهای استعمارگر اروپایی در پایان قرن ۱۹ م.

۳- فرانسه، انقلابی برای آزادی و برابری

- دلایل ورشکستگی اقتصادی و ضعف سیاسی و نظامی
- شکست نظامی از انگلستان
- صرف منابع مالی هنگفت در سرزمین آمریکا
- فرانسه در قرن ۱۸ م. برای عقب‌نماندن از مسابقه استعماری

طبقات اجتماعی فرانسه در قرن ۱۸ م.

طبقه ممتاز	شامل اشراف و زمینداران بزرگ - داشتن امتیازات بسیار - معاف از پرداخت مالیات
طبقه متوسط	شامل افراد تحصیل کرده مانند وکالت، نویسندگی، طبابت، روزنامه‌نگاری و تجارت - ناراضی از وضع موجود به دلیل قائل نشدن هیچ امتیازی از طرف طبقه ممتاز برای آن‌ها
طبقه فقیر	شامل بخش اعظم جامعه - تحمل بار اصلی مالیات و خدمات نظامی - حکومت لویی شانزدهم و طبقه ممتاز را عامل سیه‌روزی خود دانستن

- گروهی از روشنفکران فرانسوی که به اصحاب دایرةالمعارف شهرت داشتند، با طرح مباحث علمی و ادبی شروع به انتقاد از وضع موجود در فرانسه کردند.

مشهورترین روشنفکران فرانسه

- ولتر: از اطاعت انسان از عقل مادی و مبارزه با خرافات سخن می‌گفت.
- مونتسکیو: از تفکیک قوای سیاسی و حقوق بشر دفاع می‌کرد.
- روسو: بر اهمیت انتخابات تأکید می‌کرد و تشکیل حکومت را حاصل قرارداد اجتماعی می‌دانست.

- دلایل شعله‌ور شدن خشم مردم فرانسه در قرن ۱۸ م.
- غفلت لویی شانزدهم از احوال مردم
- تجملات و ولخرجی‌های پادشاه و درباریان

انقلاب فرانسه در سال ۱۷۸۹ م.

- آغاز انقلاب با حمله مردم بینوا و خشمگین پاریس به زندان باستیل
- وادار کردن لویی شانزدهم به امضای قانون اساسی جدید و پذیرش نظام مشروطه سلطنتی
- عزل لویی شانزدهم توسط انقلابیون و ایجاد نظام جمهوری
- اعدام لویی شانزدهم و همسرش ماری آنتوانت

خشم دولت‌های اروپایی از انقلابیون فرانسوی به دلیل ناپلئون بناپارت

- خشم دولت‌های اروپایی از
- بسیاری از مخالفان
- شعارهای آزادی‌خواهانه انقلابیون

- حمله کشورهای اروپایی به فرانسه
- به شهرت رسیدن یکی از فرماندهان فرانسه در طول جنگ به نام ناپلئون بناپارت به دلیل پیروزی‌های درخشان
- کودتای ناپلئون و به دست گرفتن قدرت و امپراتور خواندن خود

۵۴. صحیح
۵۵. غلط (با مرگ لطفعلی خان زند، این سلسله منقرض شد).
۵۶. صحیح
۵۷. صحیح
۵۸. غلط (امپراتوری بیمار لقب عثمانی بود).
۵۹. صحیح
۶۰. غلط (پس از مرگ کرامول، مجلس و نظام سلطنت دوباره احیا شد).
۶۱. صحیح
۶۲. غلط (طبقه ممتاز جامعه فرانسه در آستانه انقلاب کبیر در قرن ۱۸ م. از پرداخت مالیات معاف بودند).
۶۳. غلط (ناپلئون پس از پیروزی فرانسه در جنگ با اروپایی‌ها طی کودتایی قدرت را به دست گرفت).
۶۴. صحیح
۶۵. پ (اصفهان)
۶۶. ت (مغولان)
۶۷. الف (زندیه)
۶۸. ب (افشاریه)
۶۹. ح (انقلاب باشکوه)
۷۰. ج (انقلاب صنعتی)
۷۱. ازبکان
۷۲. فتحعلی خان قاجار
۷۳. خراسان
۷۴. بی‌کفایتی
۷۵. عثمانی
۷۶. اسپانیایی‌ها
۷۷. انگلیسی‌ها
۷۸. افشاریه
۷۹. گزینه «۲» (شاهرخ - آقا محمدخان قاجار)
۸۰. گزینه «۱» (بصره)
۸۱. گزینه «۳» (زندیه)
۸۲. گزینه «۴» (انقلاب صنعتی)
۸۳. گزینه «۳» (ولتر)
۸۴. ناتوانی در تسلط بر تمام قلمرو صفوی و ناآشنایی با اصول کشورداری
۸۵. برای محافظت از مرزهای خراسان در برابر هجوم ازبکان
۸۶. پیروزی‌های برق‌آسای نادر در جنگ‌های داخلی و خارجی
۸۷. فراخواندن بزرگان کشور، علما و سران ایل‌ها و طوایف به شورای دشت مغان
۸۸. سرکوب شورش در خراسان
۸۹. پرهیز از سیاست جنگ و لشکرکشی
۹۰. درگیری‌های داخلی و بی‌ثباتی سیاسی در کشور
۹۱. برخوردهای سیاسی - نظامی با همسایگان غربی (عثمانی) و شمالی (روسیه)
۹۲. استفاده از دانش انگلیسی‌ها در زمینه تأسیس نیروی دریایی در دریای مازندران و خلیج فارس
۹۳. تمرکز بر امور نظامی و ارتش
۹۴. مالیات‌های سنگین برای تأمین هزینه‌های نظامی
۹۵. ورود هنرمندان و صنعتگران هندی پس از فتوحات نادر در هند
۹۶. مدارا و احترام کریم‌خان نسبت به هنرمندان و علما
۹۷. محمداصداق، اشرف و میرزا بابا (دو مورد کافی است).
۹۸. بخش‌های وسیعی از شمال آفریقا و آسیای غربی تا اروپای شرقی
۹۹. روسیه، فرانسه، انگلستان و اتریش
۱۰۰. وجود رقابت بین دولت‌های اروپایی
۱۰۱. محمد بابر از نواده تیمور گورکانی
۱۰۲. گسترش اسلام و زبان فارسی
۱۰۳. با دامن‌زدن به اختلافات دینی و قومی در هند
۱۰۴. دست‌اندازی به سرزمین‌های مجاور و مداخله در امور کشورهای همسایه هند از جمله ایران
۱۰۵. پس از سرکوب شورش سربازان هندی
۱۰۶. دلایل مذهبی - مجلس و نظام سلطنت دوباره احیا شد.
۱۰۷. وضع قوانین سخت توسط دولت انگلیس، تمایل اشراف آمریکایی به بیرون‌راندن رقیب و تحریکات فرانسویان (دو مورد کافی است).
۱۰۸. پیشروی به سوی غرب و تصاحب سرزمین‌های وسیع با کشتار گسترده سرخ‌پوستان
۱۰۹. با بهره‌گیری از نیروی کار بردگان آفریقایی
۱۱۰. نیروی بازوی انسان
۱۱۱. نساجی و پارچه‌بافی
۱۱۲. گسترش قلمرو روسیه و دستیابی به دریاهای آزاد برای کسب منافع تجاری و سیاسی
۱۱۳. کریم‌خان زند برخلاف سنت معمول از پذیرفتن عنوان شاه امتناع کرد و خود را وکیل مردم ایران یا وکیل‌الرعا یا خواند.
۱۱۴. شعر و ادب فارسی در دوره زندیه تحولی چشمگیر یافت که محققان از آن با عنوان «نهضت بازگشت ادبی» یاد کرده‌اند.
۱۱۵. کلاه‌فرنگی بنایی کوچک و گاهی تزئینی بود که در دوره کریم‌خان زند در وسط باغ‌ها یا تفریحگاه‌ها ساخته می‌شد.
۱۱۶. این مکتب که در دوره مغولان شکل گرفته بود، در زمان زندیه به اوج رونق و زیبایی رسید.
۱۱۷. در سده ۱۸ م. دولت‌های فرانسه، هلند و انگلستان با تأسیس شرکت‌های تجاری با نام کمپانی هند شرقی فعالیت‌های استعماری خود را گسترش دادند.
۱۱۸. گروهی از روشنفکران فرانسوی که با طرح مباحث علمی و ادبی شروع به انتقاد از وضع موجود کردند.
۱۱۹. این انقلاب با اختراع و تکمیل ماشین بخار در انگلستان آغاز گردید.
۱۲۰. نادر در زمانی که آشوب‌های داخلی و هجوم ارتش‌های بیگانه موجودیت ایران را به خطر انداخته بود، وارد میدان شد و ایران را از خطرهای تهدیدهای جدی نجات داد. با این حال توفیق نیافت که زمینه را برای ثبات و امنیت پایدار، انتقال آرام قدرت و تثبیت حکومت افشاریه پس از خود فراهم آورد.
- در حالی که کریم‌خان از سیاست لشکرکشی و جنگ پرهیز کرد، در عوض موجبات آرامش، آسایش، رونق و رفاه و شکوفایی علمی و فرهنگی قلمرو خود به‌ویژه شیراز پایتخت زندیان را فراهم آورد.

۱۴۲. اختلاف و دشمنی میان هندوها و مسلمانان، سوء مدیریت و ضعف شاهان، دسته‌بندی و توطئه‌های درباریان و ورود استعمارگران به این سرزمین
۱۴۳. این طبقه شامل اشراف و زمینداران بزرگ بود که علاوه بر داشتن امتیازات فراوان، از پرداخت مالیات معاف بودند.
۱۴۴. این طبقه را اغلب افراد تحصیل کرده تشکیل می‌دادند و مشاغل همچون وکالت، نویسندگی، طبابت، روزنامه‌نگاری و تجارت داشتند و از این‌که طبقه ممتاز برایشان امتیازی قائل نبود، به شدت ناراضی بودند.
۱۴۵. این طبقه جمعیتشان بسیار زیاد بود و بار اصلی مالیات‌ها و خدمات نظامی بر دوش آنان بود و حکومت لویی شانزدهم و طبقه ممتاز را عامل سیه‌روزی خود می‌دانستند.
۱۴۶. رقبا بزرگی همچون اسپانیا و فرانسه را شکست داد و مستعمرات خود را گوشه و کنار جهان گسترش داد و در دوران حکومت طولانی ملکه ویکتوریا به قدرت اول جهان تبدیل شد و به بخش‌های بزرگی از آفریقا، آسیا، اقیانوسیه و آمریکای شمالی دست یافت.
۱۴۷. گسترش استعمار و غارت کشورهای آسیایی و آفریقایی - افزایش استعمار و بهره‌کشی از کارگران در داخل اروپا (یک مورد کافی است).

۱۲۱. در شرق سه حکومت مسلمان یعنی ایران، عثمانی و گورکانیان هند دوران ضعف خود را سپری می‌کردند، در حالی که در غرب امپراتوری‌های روسیه، فرانسه و انگلستان در مسیر قدرت و شکوفایی قرار داشتند.
۱۲۲. ولتر از اطاعت انسان از عقل مادی و مبارزه با خرافات سخن می‌گفت اما مونتسکیو از تفکیک قوای سیاسی و حقوق بشر دفاع می‌کرد.
۱۲۳. مونتسکیو از تفکیک قوای سیاسی و حقوق بشر دفاع می‌کرد، در حالی که روسو بر اهمیت انتخابات تأکید می‌کرد و تشکیل حکومت را حاصل قراردادی اجتماعی می‌دانست.
۱۲۴. به دلیل کارشکنی‌های عثمانی و گرفتاری‌های داخلی و خارجی نادر
۱۲۵. به دلیل اشتباهات نظامی و رویگردانی افرادی چون ابراهیم خان کلانتر از دربارش
۱۲۶. به دلیل جنگ‌ها و آشوب‌های داخلی و اشغال بخش‌هایی از نواحی غربی و شمالی ایران توسط عثمانی و روسیه
۱۲۷. به دلیل آرامش و ثبات سیاسی نسبی، کاهش مالیات‌ها، دربار کم‌تجمل و تلاش کریم‌خان برای تثبیت قیمت کالاها
۱۲۸. به بهانه دفاع از حقوق اقلیت‌های این کشور
۱۲۹. به دلیل گسترش مستعمرات و تأمین منافع اقتصادی و سیاسی خود در این امپراتوری وسیع

۱۳۰. به سبب شکست نظامی از انگلستان و صرف منابع مالی هنگفت در سرزمین آمریکا برای عقب‌نماندن از مسابقه استعماری به‌راه‌افتاده
۱۳۱. به دلیل اعدام لویی شانزدهم و همسرش و بسیاری از مخالفان و نیز شعارهای آزادی‌خواهانه انقلابیون
۱۳۲. زیرا در نتیجه صنعتی شدن، کشورهای اروپایی به مواد اولیه، نیروی کار ارزان، بازار فروش محصولات، سرمایه مادی فراوان و حمایت دولت‌ها نیاز پیدا کردند.
۱۳۳. موروثی شدن سلطنت در خاندان او - حمایت نکردن بزرگان و رؤسای طوایف از خاندان صفوی - حل اختلافات مذهبی با دولت عثمانی (دو مورد کافی است).
۱۳۴. اشتغال پیوسته نادر به جنگ - دریافت مالیات‌های اضافی برای تأمین هزینه جنگ - بدگمانی وی به نزدیکان و بزرگان کشور و برخورد خشن با آنان در سال‌های پایانی حکومتش (عامل مهم‌تر) - تقویت قوای نظامی و غفلت از دیگر عوامل مؤثر بر پایداری حکومت

۱۳۵. غفلت لویی شانزدهم از احوال مردم و نیز تجملات و ولخرجی‌های او و درباریان
۱۳۶. گسترش بی‌رویه شهرها - رشد سریع جمعیت - به وجود آمدن فاصله طبقاتی - نارضایتی‌های اجتماعی و اقتصادی - آلودگی‌های زیست‌محیطی
۱۳۷. استخدام کارشناسان اروپایی - تأسیس مدارس و دانشگاه‌های جدید - تقویت ارتش به‌ویژه نیروی دریایی
۱۳۸. کاهش قلمرو ایران در دوران زندیه نسبت به افشاریه - خارج شدن خوارزم از قلمرو ایران در دوران زندیه - عدم تسلط حکومت زندیه بر نواحی شرقی ایران
۱۳۹. حل کردن اختلافات مذهبی میان دو کشور ایران و عثمانی
۱۴۰. به سبب حاکمیت عناصر ایلی، غلبه تفکر نظامی‌گری، بی‌ثباتی سیاسی و کوتاه‌بودن دوران استقرار سلسله‌های مذکور
۱۴۱. در پی سقوط صفویه، مدارس و حوزه‌های علمیه اصفهان و شهرهای دیگر تعطیل شدند یا از رونق افتادند. عده‌ای از طلاب و علما که از هجوم افغان‌ها جان سالم به در برده بودند به عتبات عالیات مهاجرت کردند.

سیاست و حکومت در عصر قاجار (از آغاز تا پایان سلطنت ناصرالدین شاه)

درس
۳

مشاوره

دانش‌آموزان عزیز! درس ۳ یکی از درس‌های مهم و پرکنده است و به دقت و مطالعه بیشتر نیاز دارد. از آن‌هایی که برای تیم سال اول ۳ نمره و برای امتحانات فردا از این درس ۱ نمره در نظر گرفته شده است، لازم است مطالب و فلامه درس را کامل بیاموزید.

تحولات سیاسی

آقامحمدخان قاجار

- پسر بزرگ محمدحسن خان قاجار که بعد از کشته شدن پدرش، به عنوان گروگان در شیراز پایتخت کریم‌خان به سر می‌برد.

اقدامات آقامحمدخان

قبل از تاج‌گذاری	بعد از تاج‌گذاری
<ul style="list-style-type: none"> رفتن به استرآباد (گرگان) بعد از مرگ کریم‌خان و متحدکردن افراد ایل قاجار برای رویارویی با زندیان تصرف نواحی شمالی و مرکزی ایران انتخاب تهران به عنوان پایتخت شکست لطفعلی خان زند سرکوب طغیان حاکم گرجستان تاج‌گذاری در تهران 	<ul style="list-style-type: none"> لشکرکشی به خراسان برای برچیدن بساط حکومت جانشینان نادر و دستیابی به غنائم و گنجینه جواهرات او لشکرکشی به قفقاز به منظور برقراری نظم و امنیت

- آقامحمدخان به دست چند تن از همراهانش به قتل رسید.
- آقامحمدخان برای ایجاد یکپارچگی سیاسی و بازگرداندن حاکمیت دولت مرکزی به سرتاسر قلمرو ایران بسیار کوشید. (چهره مثبت)